

TRIANTAFYLLOS ZOLOTAS, *Gerichtliche Heranziehung der Grundrechtsvergleichung: Eine kontextorientierte Untersuchung der Frage, in welchen Fällen auf die Erfahrung ausländischer Rechtsordnungen rekurriert werden soll*, σελ. XVIII + 212, στη σειρά „Völkerrecht – Europarecht – Staatsrecht“, Band 49, Carl Heymanns Verlag, Köln 2012.

Με ολοένα αυξανόμενη συχνότητα τα τελευταία χρόνια, τα συνταγματικά και ανώτατα δικαστήρια προσφεύγουν σε συγκριτικού δικαίου επιχειρήματα και εφαρμόζουν τη συγκριτική μέθοδο κατά την ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων, κατεξοχήν βεβαίως εκείνων που κατοχυρώνουν ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Αυτός ο «παγκόσμιος συνταγματικός διάλογος», όπως αποκλήθηκε, έχει προκαλέσει μίαν ευρεία και ζωνρή αντιπαράθεση σε θεωρία και νομολογία –χαρακτηριστικά έντονη τα τελευταία χρόνια ιδίως στις ΗΠΑ. Στη γενικότερη αυτή τάση φαίνεται πως αρχίζει να προσχωρεί και η ελληνική συνταγματική νομολογία –η απόφαση 460/2013 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας με τον εκεί διάλογο πλειοψηφίας και μειοψηφίας, μεταξύ των άλλων, χαρακτηρίζεται και από την πληθώρα των συγκριτικών αναφορών. Παρόλο που η χρήση του συγκριτικού επιχειρήματος στη συνταγματική νομολογία αποτελεί πλέον μια πραγματικότητα, δεν είχε μέχρι τώρα ερευνηθεί το ζήτημα πότε και σε ποιο βαθμό είναι θεμιτό να προσφεύγει ο δικαστής στη χρήση της συγκριτικής μεθόδου.

Η μονογραφία του Τριαντάφυλλου Ζολότα, που αποτέλεσε καρπό της μεταδιδακτορικής έρευνάς του στο Πανεπιστήμιο Gottfried Wilhelm Leibniz του Αννοβέρου, επιχειρεί να διακρίνει μεταξύ των περιπτώσεων στις οποίες η δικαστική χρήση της συγκριτικής μεθόδου είναι λυσιτελής και επιθυμητή και εκείνων στις οποίες θα πρέπει να αποφεύγεται η παραπομπή σε σκέψεις και επιχειρήματα αλλοδαπών δικαστηρίων. Ο συγγραφέας μας δείχνει ότι, προκειμένου να χρησιμοποιήσουμε σωστά το συγκριτικό συνταγματικό υλικό (ιδίως τη νομολογία άλλων δικαστηρίων), πρέπει πρώτα να το κατανοήσουμε και, για να το πετύχουμε αυτό, πρέπει να το εντάξουμε σε αυτό που χαρακτηρίζει ως «συνταγματικό συγκείμενο» (constitutional context) –δηλαδή στο νομικό, πολιτικό, οικονομικο-κοινωνικό και ευρύτερα ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον της κάθε έννομης τάξης με τις ιδιαιτερότητές της. Το σπάνιο εύρος και βάθος της επιστημονικής σκέψης του συγγραφέα φαίνεται από το ότι, ούτε λίγο ούτε πολύ, πετυχαίνει να διατυπώσει μια θεωρία της συγκριτικής συνταγματικής ερμηνείας, καταλήγοντας παράλληλα σε συγκεκριμένες πρακτικές προτάσεις και παρέχοντας κριτήρια για τη συνταγματική συγκρισιμότητα διαφόρων κατηγοριών υποθέσεων ανάλογα με το συγκεκριμένο τους.

Ως πυξίδα για την αναζήτηση των δυνατοτήτων και των ορίων της δικαστικής χρήσης της συγκριτικής μεθόδου αναδεικνύεται η θεωρία του περιθωρίου εκτίμησης (margin of appreciation), στην οποία αφιερώνεται το πρώτο μέρος του βιβλίου. Ο συγγραφέας ερευνά την εξέλιξη της θεωρίας αυτής στη νομολογία των δικαιοδοτικών οργάνων του Στρασβούργου και διαπιστώνει πως το περιθώριο εκτίμησης συνδέεται με τον επικουρικό χαρακτήρα της ΕΣΔΑ. Σκοπός της Σύμβασης δεν ήταν να ισοπεδώσει τις εθνικές ταυτότητες των συμβαλλόμενων κρατών. Τα δικαιοδοτικά όργανά της αναγνωρίζουν ότι, σε πολλές

υποθέσεις, οι εθνικές αρχές είναι σε θέση να εκτιμήσουν καλύτερα όχι μόνο τα πραγματικά αλλά και τα νομικά δεδομένα. Με την εφαρμογή του περιθωρίου εκτίμησης το ΕΔΔΑ διακρίνει μεταξύ ζητημάτων τα οποία αρμόζει να απαντηθούν σε τοπικό επίπεδο λόγω της εξάρτησής τους από παράγοντες του εθνικού συγκειμένου και ζητημάτων που είναι τόσο θεμελιώδους σημασίας, ώστε η απάντησή τους ανατίθεται στα δικαιοδοτικά όργανα της Σύμβασης. Ο συγγραφέας συστηματοποιεί τη νομολογία του ΕΔΔΑ και διατυπώνει την υπόθεση πως σε περιπτώσεις της πρώτης κατηγορίας η βαρύτητα του τοπικού συγκειμένου δυσχεραίνει την επιτυχή πρόσληψη σκέψεων και επιχειρημάτων που έχουν αξιοποιηθεί σε αποφάσεις αλλοδαπών δικαστηρίων. Αντίθετα, σε υποθέσεις της δεύτερης κατηγορίας η συγκριτική μέθοδος βρίσκει το προνομιακό πεδίο εφαρμογής της.

Στο δεύτερο μέρος της μονογραφίας ο συγγραφέας εξετάζει τη βασιμότητα της υπόθεσης αυτής υπό το πρίσμα της έννοιας του συγκειμένου, αλλά και της νομολογίας δικαστηρίων που εφαρμόζουν τη συγκριτική μέθοδο, ιδιαίτερα του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Νότιας Αφρικής. Στηριζόμενος σε μια μη θετικιστική προσέγγιση του Συντάγματος και αντλώντας στοιχεία από τη σχετική με την οικουμενικότητα των δικαιωμάτων του ανθρώπου συζήτηση, ο συγγραφέας επιβεβαιώνει την υπόθεση πως η κατηγοριοποίηση που έχει αποκρυσταλλωθεί στη νομολογία του ΕΔΔΑ σε συνδυασμό με τη μελέτη των παραγόντων που καθορίζουν την έκταση του περιθωρίου εκτίμησης μπορεί να προσφέρει αξιόπιστες κατευθύνσεις στο δικαστή που φιλοδοξεί να αξιοποιήσει την αλλοδαπή νομολογία ως ερμηνευτικό βοήθημα. Η προσήλωση στην έννοια του συνταγματικού συγκειμένου δεν οδηγεί, ωστόσο, το συγγραφέα στο συμπέρασμα ότι σε κάθε περίπτωση που η οικεία έννομη τάξη δεν θέτει ένα ανυπέβλητο εμπόδιο στη δημιουργική υιοθέτηση ιδεών και ερμηνευτικών προσεγγίσεων που ακολουθούν αλλοδαπά δικαστήρια θα πρέπει να εφαρμόζεται η συγκριτική μέθοδος. Πολύ περισσότερο δεν αγνοείται πως σε περιπτώσεις που υφίστανται σημαντικές αντιθέσεις μεταξύ της οικείας και ξένων δικαιοταξιών η χρήση της συγκριτικής μεθόδου μπορεί να αποδειχθεί καιρία για την ακριβέστερη γνώση της εθνικής συνταγματικής ταυτότητας.

Καταληκτικά, αξίζει να σημειωθεί πως η επεξεργασία της έννοιας του συνταγματικού συγκειμένου αποτελεί μια μείζονος σημασίας συμβολή του συγγραφέα στη θεωρία του συνταγματικού δικαίου, ενώ τα ειδικότερα κριτήρια που προτείνει μπορούν να συμβάλουν στο να γίνει πιο αποτελεσματική η δικαστική χρήση της συγκριτικής μεθόδου στο πεδίο των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, αλλά και να διευκολύνουν την αποδοχή της από δικαστήρια, όπως τα ελληνικά, που ακόμα διστάζουν να την αξιοποιήσουν.

Ακρίτας Καϊδατζής Λέκτορας Νομικής Α.Π.Θ.